

Der vrouwen heimelijcheit

editie Ph. Blommaert

bron

Ph. Blommaert (ed.), *Der vrouwen heimelykheid, dichtwerk der XIVE eeuw*. (Maetschappy der Vlaemsche Bibliophilen. Serie 2; no. 3) C. Annoot-Braeckman, Gent [zonder jaartal, circa 1843].

Zie voor verantwoording: http://www.dbnl.org/tekst/_vro001vrou01_01/colofon.htm

© 2003 dbnl

[Inleiding]

Dit werkjen, naer de latynsche verhandeling (*secreta mulierum et virorum*) van Albertus Magnus, die in de XIIIe eeuw leefde, opgesteld, doet ons de begrippen over de vroedkunde kennen, welke schier door gansch Europa gedurende de middeleeuwen waren verspreid. Onder vele gegronde gevoelens over de gezondheidsleer en de heimelykheden van man en vrouw, treft men valsche, ten dien tyde algemeen aengenomene bygeloovigheden aen, nopens den verdervelyken blik der oude en onvruchtbare vrouwen¹, den invloed der planeten, de teekenen des dierenriems², en de kracht

1 Zie v. 1527, 1555, 1570, 1593; zie ook v. 551.

2 Zie v. 365 tot 570.

II

der mane¹, meest uit de alsdan erkende grondbeginselen der sterrekrachtkunde geput, welk men als grondslag der natuer- en geneeskunde aanzag.

De schryver van dit nederduitsch gedicht is niet gekend, en nergens in zyne versen staet zyn naem vermeld. Eenige byzonderheden over 's dichters leven treft men echter hier en daer aen, voornamenlyk ter plaets (van v. 642 tot v. 707), waer hy over zyne ongelukken op eene schilderachtige wyze spreekt.

Het handschrift (*op papier in-12°*), waernaer wy dit leerdicht uitgeven, behoort aen de bibliotheek der universiteit te Gent. Het was vroeger het eigendom van 't Augustyner-klooster te Dendermonde, wien het omtrent den jare 1682 gelaten werd door pater Petrus Legiers. Dit Hs. behelst, boven het gemelde dichtwerk, een dichtstuk op de Gelaeten Karakterkunde, eenige dichtregels op het Laetst-Avond-mael en een Raedsel, beloopende te samen tot 335 versen, welke wy ten jare 1841 opnamen, in het tweede deel (bl. 60) der *Oudvlaemsche Gedichten der XIIe, XIIIe en XIVe eeuwen*. Op het einde der gelaetkunde zyn eenige versen bygevoegd, waerin vermeld staet, dat hy (de dichter of de afschryver) dit ten ingane van april, in 't jaer Ons Heeren 1405 eindigde (of gedaen maekte). Dat dit op den afschryver

1 Zie v. 531, 562.

III

ziet is te veronderstellen, daer het gedicht en de trant waerin het is opgesteld tot een ouder tydvak schynen te behooren.

Een tweede Hs. op papier (34 bl. in-8°) bezit de heer Dr Hoffmann Von Fallersleben (zie *Horae Belgicae*. T. 1, p. 120), die hetzelfde opgeeft als in den nederrhynschen tongval geschreven; maer de versen, door hem medegedeeld, hebben weinig verschil met degene onzer uitgave, en bewyzen ten volle dat het ook in de echt nederlandsche sprake is behandeld; men oordeele naer de aengegevene vier versen:

Een lief joncvrouwe heeft mi ghebeden
In gherechter hovescheden,
Iet te dichtene dat oerber si,
Doer haren wille aennemics mi....

Een derde Hs. op perkament, tot dus ver niet wedergevonden, wordt door Sanderus opgegeven in de *Bibl. Belgica Manuscripta*. T. I, p. 286: 'Liber, cui titulus, *secreta mulierum*, versibus rythmicis Teutonicis, in membrana, autoris anonymi, in-8°.' Dit bevond zich ten jare 1639 in de boekzael van den heer van Niepe, Joannes Gislenus Bultel, te Ypre.

PH. BLOMMAERT.

Der vrouwen heimelijcheit.

MIJN lieve joncfrouwe heeft mi gebeden,
Bi gherechter hovescheden,
Iet te dichtene dat orborlec zij;
Doer haren wille anemix mi,
Dies ic luttel hebbe gheploghen,
Hare minne heeft mi alsoe doer vloghen
Mijn herte ende minen zin,
Dat ic en peyse meer no min
Dan altoes te doene dat haer behaghe;
10 Want ic haer minne met herten draghe,
So ghestadelike sonder berouwen,
Dat ic genieten hope miere trouwen,

- Want die lieve vrouwe mijn,
 Die niet beter en mach zijn,
 So dunct mi werdich alre eeren.
 Doer haren wille willic mi keeren
 Op mine matiere die ic vant
 In eenen boec, die was valiant,
 Ende die waerheit oec seit
 20 Van der vrouwen heimelijcheit,
 Maer ic bidde miere liever joncfrouwen,
 Welc tijt zij dit boec zal scouwen,
 Oft daer inne iet sal lesen,
 Dat sijs mi niet t' onhouder moet wesen
 Dat ic bescrive hare heimelijcheit,
 Die ic metter waerheit
 Inden sal, so ic best mach.
 God die gheve hare goeden dach!
 Sie es die beste die ic nooit sach,
 30 Ende daer ic nooit tieghen te sprekene plach,
 Ofte die nooit in mijn herte lach.

- Ane dit boec in desen beghinne,
 Als ic mi alder best versinne,
 Willic u laeten weten ende verstaen
 Hoe wi lijf hebben ontfaen,
 Alle die creaturen die leven.
 Alsoe als't in 't lattijn es bescreven
 Sal ic 't in Dietsche voert vertrecken nu,
 Verstaet te rechte, dies biddic u.
 40 Die phisike boeke doen ons verstaen
 Dat alle menschen haer lijf ontfaen

Uut den sade van den vader,
 Ende van der moeder alte gader.
 Dat saet van den vader heet sperma,
 Ende der moeder menstruum, als ic versta;
 Wanneer een man es met eenen wive
 So gaet sperma van sinen live,
 Ende van den haren menstruum.
 Die medicine segghen sum,
 50 Ende hebben 't in hare boeke bescreven
 Dat sij te male haer zaet gheven,
 Man ende wijf, alsij ghenooten,
 So dat te gader comt ghescoten
 In die poerte, ende beghint dan daer
 Hem te mingne, dat es waer,
 D'een metten anderen, dat es sonder waen;
 Aldus moet een wijf ontfaen
 Dese sade in hare matrice dan,
 Dat seit Aristotules, die wise man,
 60 Dat die matrice es een let
 Naturlec an de vrouwe gheset,
 Dat een deelkin inwert staet,
 Ende des mans saet in ontfaet,
 Dat hi uut gheeft in 't ghenooten,
 Dan wert die matrice besloten,
 Welc tijt zij dat hevet binnen,
 Also ons Ypocras doet bekinnen,
 So dat na dien daer in dan
 Een naelden ort niet comen en can,
 70 Want bi dien, also ons Ypocras bediet,
 En slote de matrice so vaste niet,

So souden den wiven 't saet ontsieten,
 Ende beneden al ute vlieten
 Ter poerten, dat wi heeten let
 Ter scamelheden an de vrouwe gheset;
 Ende also een wijf hevet ontfaen
 So sesseren hare alsoe saen
 Die menstrua, dat zijn de bloemen,
 Die t'elker maent voert comen
 80 Ten minsten eens, als ic las,
 Nochtan seggic dat daer was
 Bescreven dat zulke vrouwe levet,
 Die menstruum .ij. werf der maent hevet.
 Hier na mochte mi yemene vraghen
 Wanen dat bloet comt daer wi af saghen.
 Aristotules doet ons verstaen
 Dat menstruum comt sonder waen
 Van spisen die onverduwet blijft;
 Hoert wat hi noch meer beschrijft
 90 Dat die heetste wijfs couder zijn
 Dan die couste man, seit dlattijn,
 Ende want dwijf niet verduwen can
 Hare spise ghelijc den man,
 So blijft haer overtullich bloet
 Dat t'elker maent baren moet.
 Welc tijt dwijf es .xij. jaer out
 Of .xiiij. so comt met ghewout;
 In selke en siet men 't niet baren
 Voer dat sy comen te .xix. jaren,
 100 Ende duert hem alsoe langhe
 Tes zij te viftich jaren ganghe,

- Ofte te .xl. jaren, na dat zie zijn
 Heet of cout, dus seit dlatijn.
 Sulke wiven hebben 't metter nuwer manen,
 Ende zulke hebben't oec in 't wanen,
 Sulke eer, zulke later, als wijt lesen,
 Want niet op eenen tijt en mach wesen;
 Sulke wiven duret langhe
 Eer hem afgheet, des hem anghe;
 110 Sulke hebbens meer, sulke min,
 Na dat haer nature hevet in.
 Coude wijfs hebbens meer dan heete,
 Maer ic segge dat ic wel wete
 Dat heete wijfs noede afgheet,
 Het doet hem dicke menich leet;
 Sulke wive hebben den lost so groet
 Ten mannen wert, in deser noet,
 Hoe dat comt, als ic versta,
 Sal ic u noch vertrecken hier na,
 120 Als 't ghescreven es in den latine;
 Daertoe behoert grote pine
 Eer men dlatijn ghedietschen can
 In rimen, ende dat redene hevet an.
 Maer eer ic iet daer af beghinne,
 Willic der liever, die ic minne,
 Oetmoedelike bidden ghenade.
 Ay, en docht u niet te spade,
 Ic wille gerne al mine mesdade
 Beteren, na uus zelfs rade.
 130 Recht ware dat ic seide voert

Dat ic ghelaten hebbe de wordt
 Van der redenen, daer wi af saghen,
 Mochte yemene commen ende vraghen,
 Of menstruum sijn als bloet ghedaen,
 Ofte als andre humoren, die doer gaen
 Tsmenschen lijf te meneger uren,
 Hoert wat men leest in natueren:
 Dat seit een meester vroet
 Dat al menstruum es bloet
 140 Roet ende dinne, ende in allen uren
 Sonder hem der welker humoren
 Binnen ghescoert ende onthacht sijn;
 In desen wiven seget Solijn
 Sijn mentrua dicke van vrouwen vale
 Ofte bleec of zwart, verstaet wale.
 Voert so mochte men twivelen meer
 Of menstruum, daer ic af sprac eer,
 Ten fundamente uter uuttiden
 Ofte ter poerten, alse wi voert liden.
 150 Verstaet, ic wils u anworden te hant,
 Menstruum, als mi es becant,
 Moet altoes ter poerten wart,
 Want uter poerten comt sine vaert,
 Ende dan ter matricien voertane,
 Ende dan ter poerten t' sinen uutgane,
 Gheliker wijs dat d'orine uut gaet.
 Nu mochte iemene vraghen, dies niet verstaet,
 Waer omme dat dit die wive ghedoeghen,
 Ens die mans niet hebben moghen,
 160 Want menstruum, als wi bewisen,

Es overtollicheit van spisen,
 Die al te male onverduet es,
 Ende alsoe sperma, des zijt ghewes,
 Es oec onvertuwich bloet.
 Hoe 't comt, makic u vroet:
 Ware dat sake dat dat wijf
 So heet binnen hadde dlijf
 Alsoe een man, sone soudse niet
 Van menstruum doeghen eenich verdriet,
 170 Maer sperma, alsoe doet die man.
 Voert mochte iemen vraghen dan,
 Alsoe menstrua comen ghescoten
 Den wiven ter poerten in 't ghenooten,
 Want wi hier voren daden verstaen
 Dat sij cessereren alsoe saen,
 Alsoe dwijf kint heeft ontfaen,
 So eist wonder twee menstrua vergaen,
 Alsij ghenoot of spelt die vrouwe,
 Die waerheit willic dat elc scouwe:
 180 Menstria cessereren in dwijf
 Alsij kint draghet, omme dat zijn lijf
 Met dien bloede ghevoet zal zijn.
 Voert meer, so seit ons dlatijn,
 Dat wijf dicke heeft den lost so groet,
 Alsij met eenen man ghenoot,
 Dat aderen ende matricen in de poert
 Met 's mans lede werden ghescoert,
 Ende daer omme comen voert ghescoten
 Die menstrua in dat ghenooten,
 190 Ende altoes, als men spise ontfaet,

So comt emmer iet, dat verstaet,
 Den menstrua te hulpen ende den sade,
 Dat uut gaet bi der natueren rade;
 Ende welc tijt een wijf draecht kint,
 Ende menstruum niet en hevet twint,
 Maer dat zij harer alle bliven binnen,
 So begheert zij met allen sinnen
 Der natueren spel te driven,
 Want zij hebben in dat wriven
 200 Groete ghenoechte, Solijn seghet dit,
 Om dat die poerte zeere es verhit,
 Van matieren, die binnen blijft,
 Van menstruum, als men ons scrijft.
 Gheen dier ghenoeft na dontfaen
 Sonder dwijf, alse wi verstaen,
 Ende die merie, dat's waerheit fijn.
     Ghenade, edel joncfrouwe fijn,
 In mach niet in vrede sijn,
 Als ic niet anscouwe uwe claer anschijn;
 210 Ay, dat ic so seldom bi u mach sijn!

    Gherne soudic voert ontbinden
 Mine redene, constic se vinden
 Mine matiere, daer ic se liet.
 Tortula seghet en verberghes niet,
 Alse den wiven menstruum afgeet,
 So comt een ander dat hem doet menich leet,
 Ende dat es gheverwet al wit.
 Some vrouwen hebben dit,
 Maer niet alle na der scriftueren,

220 Sij zijn cout van natueren,
 Vrouwen, die dit witte ghedoeghen,
 Dat 's die waerheit ongeloghen,
 Dat hem dit witte noede afgeet.
 Men leset dat hem doet menich leet,
 Want zij gaen al in een,
 Bedauwet nat tusschen de been,
 Ende duert minen lieven vrouwen langhe.

Hier uut desen bedwanghe
 Willic mi met crachte breken,
 230 Ende wille van hare een luttel spreken,
 Die ic voer al die werelt minne,
 Sie es de beste, die ic kinne,
 Sie es altoes in minen sinne,
 Beide ten ende ende ten beghinne.

Alsoe mi die stade werden mach
 Willic u voert segghen, als ic besach
 In eenen boec, heet Pictogoras,
 Daer vele in ghescreven was
 Van desen ende van ander dinghen:
 240 Dit willic saen ten inde bringhen,
 Alsoe als 't daer ghescreven steet,
 Hoe elc mensche zijn lijf ontfeet,
 Want wi ghenoech hebben gheseit
 Van der vrouwen heimelicheit.
 Ghelijc dat gheen boem vrucht en mach
 Hebben sonder bloeme, als ic besach,
 Sone moghen de vrouwen t' waren
 Gheene vrucht oppenbaren,

Sine moeten eerst hare bloemen risen;
 250 Hier mede willics een einde wisen,
 Ende segghen voert al die waerheit,
 Hoe elc mensche zijn lijf ontféit.

Met orlove miere liever vrouwen,
 Ende hem allen, die dit boec scouwen,
 Ende te voerst der liever vrouwen mijn,
 Die clarer es dan dat sonneschijn,
 Hare oeghen bernen als een robijn,
 Ay, wat wit mi die joncfrouwe fijn!

Raetdijt, lief, so seggic voert,
 Des ghi noch niet en hebt ghehoert,
 260 Dats hoe elc kint sijn lijf ghewinne.
 Hoert harerwart, want ic 't beghinne.
 Alsoe 't kint ierst wert ontfæen,
 So eist .vij. alsoe melc ghedaen,
 Alsoe bloet dander .vij. daghe,
 Met orlove dat ics ghewaghe;
 Dan commen die derde .vij. daghe echt,
 Wat die maken, dat es recht
 Dat ic u dat make cont,
 Sij maken dit bloet t' eenen clote ront,
 270 Eenen stücke vleesch ghelike;
 Die vierde .vij. daghe sekerlike
 Gheven ghesceppenesse den kinde,
 Nadien dat ic 't ghescreven vinde;
 In die vijfte .vij. daghe dan
 Wassen hem aderen ende been daer an,
 Ende vleesh ende kenleke huut,

Dan zijn die .xl. daghe uut;
 Maer alle wive ghemeenlike
 Spreken, des ic hem volghe sekerlike,
 280 Dat es dat in .xl. daghen,
 Na dien dat men 't begint draghen,
 Volwassen es een kint;
 Nochtan seggic dat men vind
 Onder wilen al onghewaent
 Dat kinder voer die vijfter maent
 Ghestoert werden, te menegher stont,
 Daer die moeder es onghesont,
 Ende onghehoet in sulke saken,
 Diere hier cleene ghewach wille maken;
 290 Maer ic wille u segghen voert
 In corter redenen vraye wort,
 Diere ghi niet en hebt vernomen,
 Wanen die kinde voedinghe mach comen,
 Dat daer legghet in den lichame,
 Sonder sprake ende sonder name.
 Plinius doet ons verstaen
 Dat uter leveren comt ghegaen
 Eene adere, ende gaet daer ter stat,
 Daer 't kint legghet, ic segghe u dat,
 300 Ende gaet den kinde ten navel inne,
 Nadien dat ic die waerheit lie [*kinne*];
 Die adere bringhet uter leveren bloet,
 Daer dat kint bi leven moet,
 Ende daer 't bi moet ghevoet werden
 Tes het hier comt op der erden;
 Latijnsche boeke segghen alle ende niet suum

- Dat dat bloet heet menstruum.
 Nu willic segghen een luttel voert
 Waendic wesen wel ghehoert,
 310 Dats, wanen dit melc comt,
 Dat den kinde zijns levens vroemt,
 Dat den wiven uten borsten gaet
 Twee clene aderen, dat verstaet,
 Gaen uter leveren, sonder waen,
 Ende nemen in de borst haer gaen,
 Doer die aderen gaet uter leveren bloet,
 Dat daer te melke werden moet,
 Als't daer eene wile heeft ghesijn.
 Echt ghedinct mi der liever mijn,
 320 Die ic selden mach scouwen,
 Dat sij gheniete miere trouwen,
 So ne deerf mi mijn dienst niet rouwen.

- Het 's goet dat ic voert ontbinde
 Die redene voert hoe den kinde
 Die ziele word van Gode ghesint,
 Na .xl. daghe of na .xlv. in 't kint,
 Ende nochtan onder wilen eer.
 Verstaet wat ic u segge meer,
 Die kinder die leven te .xxx. daghen
 330 En sal men maer .vij. maent draghen,
 Ende die te .xl. daghen lijf ontfaen
 Moeten in die .vij. maent voert gaen,
 Ende die te .xlv. daghen rueren
 En selen over .ix. maent niet dueren,
 Sij en selen ter werelt comen.

Verstaet des ghi niet en hebt vernomen
 Ende wet wel al onghewaent
 Dat kinder, die ter .vij. maent
 Gheboren werden, moghen wel leven;
 340 Maer wet wel dat men vint bescreven
 Wat kinde in die .vrij. maent wert gheboren,
 Dat es an dat lijf verloren,
 Want hem in die .vij. maent eer
 Verpijnt hadde al te zeer
 Hoe 't ter werelt comen mochte,
 Des waest vermoeyt harde onsochte,
 Ende daeromme behouet ruste wale
 In die .viij. maent al te male,
 Ende wordet in die .viij. maent gheboren,
 350 So es zijn lijf verloren,
 Ende het mach leven onlanghen tijt,
 Des sij God ghebenedijt,
 Die dese natuere heeft ghegeven,
 Dat alsoe wel moghen leven
 Van .vij. maenden ende van achten.
 Alsijt ghebiet salse minen commer sachten
 Die mi altoes hout in vare,
 Sonder hare en magic hare noch dare,
 Ay, wat witen ons alle die logenaren,
 360 Ende die onghetrouwe merkaren.

Trouwen, mi ware goet gheseit
 Hoe 't kindt van den planeten ontfeit
 Sine natuere ende sine seden,
 Als't volcommen es van sinen leden:

Saturnus dat's eene sterre,
 Die hoeghe staet ende verre
 Boven die sonne, dat 's waer,
 Alsoe verre alsoe van hier tote daer,
 So ghevet den kinde besceedenheit
 370 Van redenen, als 't bescreven steit.
 Jubiter, die volghet daer na,
 Sine spere gevet, alsic versta,
 Groeten moet den kinde,
 Ende overmoedeghen, als ic 't vinde.
 Mars, dat es die derde planete,
 Die maect dat kint erre ende wreet.
 Dan comt Venus ende ghevet den kinde
 Begerte, als ic 't ghescreven vinde,
 Van luxurien ende van spele,
 380 Des 't kind moet hebben vele,
 Alsoe wijt ghemerken connen.
 So comt die Sonne daer na gheronnen,
 Ende ghevet den kinde lichtichede
 Van onthoutdene ende van ghedachtichede.
 Mercurius, na dat ic kinne,
 Sint den kinde bliscap inne,
 Ende groten lost van eerdschen saken.
 Die Mane can wel die kinder maken
 Snel ende besich in haren wesen.
 390 Nu willic maken een inde van desen,
 Ende segghen van anderen teekenen voert,
 Daer ghi niet af en hebt ghehoert;
 Die teekene zijn in 't fyrmament
 Ghevest, der sonnen al omtrent,

Dat scriven ons die alstronomie,
 Dat .xij. zijn deser teekine,
 Ende die sonne pleghet t' allen tiden
 Vorwaert in dese teekene te liden,
 Ende moet t' elker maent beghinnen
 400 Emmer in een ander leeken te rinnen.
 Van desen teekene hebben wi natuere
 Ontfanghen oec, seit die scriftuere,
 Ende sij zijn in den hemel ghesat.
     Dor haren wille, dies mi bat,
 Soudic dit boec gerne volinden,
 Constic eeneghe ruste vinden,
 Die scoene sal mi noch onbinden.

    Astronomie doen ons verstaen
 Dat .xij. teekene, die daer gaen,
 410 Die sonne alle jare pleghet,
 T' elker maent eens, als men ons seghet,
 Ende beginnen in Marcius.
 Die astronomie segghen dus
 Dat d'eerste teeken heet Aries,
 Dat hevet dat hove, zijt seker des,
 Van den mensche in sine ghewelt;
 Alsoe de sonne in dit teeken velt
 So es de natuere heet ende nat.
 Taurus hevet daerna sine scat
 420 Dien den hals ende den necke formeert.
 Cancer es daerna ghevisiert,
 Dien wi de scouderen willen gheven.
 Leo staet daer beneven,

Dien mach men gheven, als ic versta,
 Die borst ende die dyafragma.
 Virgo es dat middelste, dat wet wale,
 In den hemel van sepetenteronale,
 Die maect die maghe, ende die ader stede,
 Rebben ende oec die siden mede,
 430 Ende dat's die middelt van den lichame.
 Libera es des teekens name,
 Dat daer na volghen, na mijn viseren,
 Dien gheven wi dmaken van den nieren.
 Scorpio, die maect die scamelhede,
 Van mannen cullen ende vede,
 Van wiven matrice ende poert,
 Elken alsoe hem toebehoert.
 Sagittarius comt daer na,
 Die maect, alsoe als ic verstaet,
 440 Nasen ende dat fundament,
 Daer die natuere haer grove uut sent.
 Capricornus hevet die knien
 In siere ghewelt, alse wi besien.
 Aquarius comt na desen,
 Hamen ende scenen so maect hi
 In den mensche, gheloeves mi.
 Pisces heet dat leste van allen,
 Ende de voete zijn hem ghevallen.
 Hier mede es der teekine inde.
 450 Nu hoert wat noch meer vinde
 Van den planeten, daer ic af
 Des ic onlanghe redene gaf,
 Hoe elke planete an dat kint

- Emmer eene maent te werkene vint;
 Deerste maent mach men gheven
 Saturnus, als men vint bescreven,
 Die dat saet te gader hout,
 Maer siere nature die es cout
 Ende droeghe, ende niet en laet sceiden
 Dat zaet van een, na der waerheiden.
- 460 Dander maent gheven wi Jubiterre,
 Formeringhe van leden gevet die sterre,
 Ende conforteert met ziere hitten,
 Ende doetene wassen, verstaet wel ditte,
 Die daer in 't vat besloten legghet.
 Daer na Mars te comen pleghet,
 Ende sceedet die scenen van den siden,
 Ende die arme in haer tiden,
 Ende den hals ende oec dat hoeft
 Formeert Mars, des gheloeft.
- 470 Sol comt dan met siere cracht,
 Ende ghevet forme der dracht,
 Ende maect dat herte, ende ghevet dleven;
 Nochtan vinden wi bescreven
 Dat tsmenschen herte voer alle de lede
 Ieerst wert ghemaect in siere stede,
 Ende dat van siere cracht dan
 Daer alle die lede wassen an,
 Des moegdi wesen wel ghewes
 Dat seit Aristotules,
- 480 Die philosophie bescreven heeft,
 Dat dat herte eerst leeft
 In den mensche, ende alderleest steerft,

Alsoe des menschen lijf bederft.
 Hier na comt Venus ghewout,
 Die oeren, nase ende mont behout
 In den mensche, ende ander lede
 Van des menschen scamelhede,
 Ende daer toe voete ende teen,
 Ende die vingers sceedt van een.
 490 Ende daer na comt Mercurius,
 Daer wi af vinden ghescreven aldus,
 Dat hi des smenschen stemme maect
 Soete ende claer, of ongheraect,
 Wincbrauwen, haer ende oeghen,
 Ende nagle, als wij betoeghen.
 Dalder leste, dat 's die Mane,
 Die 't kind volmaect, na minen wane,
 Ende bedect al uut ende uut
 Al de lede metter huut,
 500 Van boven tote beneden.
 Daer na comt Venus ende Mercurius weder,
 Ende ghevet den kinde voeticheit,
 Daert zijn voetsel bi ontfait.
 In dachtende maent comt Saturnus
 Weder ten kinde, wi lesen dus,
 Ende vercout dat kint so zeere,
 Ende verdroeghet, als ic leere,
 Ende bedwinghet, sonder verdraghen,
 Dat zulke astronomine saghén,
 510 Worde dan een kint gheboren,
 Dat zijn lijf es verloren,
 Of dat onlanghe leven mach.

- Verstaet wat ic ghescreven sach
 Dat anxstelijc, sijt seker des,
 Eens smenschen let ghequets es,
 Alse de mane in teeken des ledes zij,
 Ende dits de redene waer bi
 Dat die mane es wac ende nat.
 Voert meer verstaet wel dat,
 520 Ware iemene dies proeven wille
 Die vleesch ter manen hilde,
 Daer souden worme wassen inne,
 Eest als ic de letter kinne.
 Avicennen hoerdic callen,
 Wanneer eenen kinde es ghevallen
 Bi naturen eeneghe siecheit,
 Die meeret ende wast ghereit,
 In dat wassen van der manen,
 Want wij wel weten, sonder wanen,
 530 Dat dan wassen alle humoren.
 Voert moegdi van der manen hoeren
 Viere state, alse ons scrivet Albertus.
 Van den eersten state seit hi aldus,
 Dat die mane es heet ende vocht
 Tes zij half es volvrocht,
 Ende daerna es zij heet ende droeghe
 Tes zij vol es, als ic betoeghe,
 Ende daerna essij droeghe ende cout
 Tes zij verliest haer halve ghewout.
 540 Cout ende nat es haer leste stat
 Tes zij weder ande sonne ontfaet,
 Ende in dese stat es grote anxste daer an,

Oft men quets eeneghen man
 Met yser, want nat es die mane,
 Ende diser cout, na minen wane;
 Ende ghi zult weten over waer
 Dat eenen man pine zwaer
 Dicke ghesciet ende quetsinghe groet,
 Also hi met eenen wive ghenoot,
 550 Als 's mans let t' onrecht in gaet;
 So doet dat wive dicke groet quaet
 Met eenen yseren dat daer staet bi,
 Ende quets zeere, gheloeves mi,
 So dat hijs hevet zaere quale.
 Dit weten quade wive wale,
 En ontsagic niet minen scepare,
 Ic soude hier zulc dinc maken mare,
 Dier ic nu gerne zwighen moet;
 Maer ic make u eens dincs vroet
 560 Van der manen leste staet,
 Wie so wille hi verstaet:
 Scene de mane, des gheloeft,
 Op eens slapende mans hoeft,
 Den hoeftzweer moeste hi hebben dan,
 Ende die ruma, wart wijf, wart man,
 Eijst also men 't ghescreven vint.
 Hilde men oec een jonc kint
 Langhe in die raie van der manen,
 Die iechte soude hem comen ane
 570 In alle die lede zijn,
 (Die God der liever vrouwen mijn
 Altoes, doer sine ghenaden, verren moet!

Ic diene hare op rechte oetmoet,
 Sij saels mi danken es zij vroet,
 Ic hope mine minne sal hebben spoet.)

Galienus die seit ons voert
 Alte properliker wort
 Hoe dat comt ende hoe dat sij,
 Hoe dat een mensche es cort, ende d'ander daerbi
 580 Es dicke, ende d'ander smal ende lanc.
 Dat willic u segghen eer iet lanc,
 Ende hoe dat comt, na dat ic sach,
 Dat een wijf meer dan een kint draghen mach,
 Want ghi hier voren hebt ghehoert
 Van der matricen sulke word,
 Dat die matrice es een let
 Naturlec in die vrouwe gheset,
 Dat boven es al adrachtich,
 Ende onder eeist al vleesachtich,
 590 Ende oec binnen eist al inghe,
 Ende oec ru, als ic voert bringhe,
 Ende boven gaet zij bi die maghe.
 .Vij. hole, alsic ghewaghe,
 Sijn in die matrice binnen,
 .Iij. in die rechte zijde, alse wijt kinnen,
 Ende in die slinke .ij., ende in die middelt eene.
 Alexander segghet alleene
 Dat men in die rechte zijde knapelen draecht;
 Van der slinker hi oec secht
 600 Dat men wijf draecht daer inne,
 In midden spadonie, alsic 't kinne.

- Draecht een wijf in die rechte side
 Eene dochter te eeneghen tide,
 Die sal hebben manlike voere,
 Dat sal wesen hare natuere.
 Wert oec een man in die slinke side ghedraghen,
 So sal hi binnen alle zinen daghen
 Wijfachtich zijn in zijn wesen.
 Hoert wat wi noch meer lesen
 610 Dat een wijf mach harde wale
 Vij kinder draghen t' eenen male.
 Die spadone hebben scamelhede
 Van wiven ende van mannen mede.
 Alsoe dat wijf dat zaet heeft inne,
 Ende het hem scheidt alsic 't kinne,
 So moet zij draghen so meneghe dragt
 Alsoe hem dat zaet met ziere cracht
 Ghesceeden heeft, seit dlatijn.
 Van eenen heeten colerijn
 620 Ende eenen droeghen, sonder wanc,
 Comt een smensche smal ende lanc,
 Want hem die hitte zeere wassen doet.
 Van den flumaticus, des zijt vroet,
 Cout ende nat, so wert gheboren
 Een mensche cort ende dicke, alsoe wijt horen;
 Want dat natte, seit scripture,
 Maecten dicke in sine figure,
 Ende die coutheit en laetene niet
 Lanc werden, eist als men siet.
 630 Van eenen heeten ende natten sangwijn
 Comt een middelbaer mensche, seit dlatijn;

Want hitte ende nat es in hem
 Wel ghetempert, alsic vernem.
 Van eenen droeghen melancolijn
 Comt een clene menschelkijn,
 Onghedeghen ende droeve van sinnen,
 Alsic hier sal doen bekinnen;
 Want ic sal scriven in corter uren
 Ghemeenlic alder complexien nature,
 640 Hoe men an elken mensche mach kinnen
 Wat complexien hi hevet binnen,
 Oft wat natueren, als men hem ansiet.
     Maer eer ic iet daer af segghe iet,
 Willic claghen over dat ongeval
 Dat mi dus sadelt over al,
 Ende mi niet en begheven en wille;
 Die scoene, die ic minne al stille,
 Ghelovet algader, wat men haer seghet,
 Dien rouwe, dies mijn herte seghet,
 650 Soudic qualic ontbinden moghen;
 Nochtan es mi vore mijn oeghen
 Miere liever joncfrouwen pine
 Dusentichwerf meer dan die mine;
 Want zij es in 't herte mijn
 So ghestadech dat niet een mach zijn,
 Dat ic haers vergheten conde:
 Si es altoes in minen monde,
 In mijn herte, ende in minen moede.
 O wi! dat ic in commer weet die goede,
 660 Des mach mijn herte weenen bloet,
 Alsic oec wane dat zij doet,

Want het 's mi zwarer dan loet.
 Ay! nu merket of ic doeghe noet
 Vele meer dan Job dede,
 Want mijn sin ende alle mijn lede
 Sijn dortrect met zwaren verdriete.
 Ic sterve gerne oft zijt mi hiete
 Die goede dier eighen ic bein,
 Maer neen sij, dat 's mi cranc ghewein;
 670 Ic leve in tweevuldech wee,
 Ende mijn doeghen wast in lanc so mee:
 Dat 's mi harde zwaere pine;
 Dus staet mi wel onvroee te sine
 Die wile dat ic leven zal.
 O wi! ghevloect zij dat ongeval,
 Dat mi dus ghesadelt heeft,
 Ende mine vriendinne niene begheeft,
 Want ongeval ende dat verdriet
 Hebben al beide op mi ghespiet,
 680 Ende van minen rugghe
 Ghemaect een jammerlike brugghe,
 Daer zij overtrecken met haren ghesinden.
 Sij keeren mi met allen winden,
 Waer zij willen, des lidic noet.
 Nu betert God, die mi gheboet,
 Die 't alleene beteren mach;
 Maer mochtic leven noch den dach,
 Dat mi dat ongeval begave,
 Ende ics ghesonts lijfs quame ave,
 690 Dan ierst soudic wesen vroe.
 Ay! nu en eist niet alsoe,

Mi es eene stat ghelijc der ander;
 Mochtic in 't vier metten salemander
 Crupen, so waric ontfaen.
 Dongheval, dat mi niet en wilt sparen,
 Ghedoeghet mi cume dat ic mi keere
 Van hem, omme eenich ander leere.
 Daeromme moetic, sonder blijf,
 Met droefheden leeden al mijn lijf,
 700 Ende wonen in midden dat verdriet.
 Dongheval, dat mi nooit en liet,
 En wilt mi emmer niet begheven.
 Die goede wilt hem vergheven,
 Die mi hevet brocht weder daer in:
 Ware ic vare in hebs niet te min;
 Maer eest alsic ghescreven vinde,
 So zelen verraders doen quaden inde.

Om dat complexie ter ander stat
 Hier na sal volghen vele bat
 710 Iet te segghene van hare naturen,
 So willic nu te deser uren
 Alhier segghen, met corten worden,
 Van des Kindes gheborden:
 Welc tijt naturlec voert mach comen,
 Des en hebdi noch niet vernomen.
 Die filosofhen doen ons verstaen
 Dat in die .ix. maent voert mach gaen
 Dat kinder natuerlijc werden gheboren,
 Oft in die .vij. maent, alse wijt horen,
 720 Oft in die .viij. maent, seit scripture,

Oft in die .x. te menegher ure,
 Ende sulc vint men onghewaent
 Gheboren in die .xi. maent,
 Ende emmer der boven niet,
 Also men 't ghescreven siet;
 Nochtan segghet Avicenne
 Hier jeghen, eist dat ic kenne,
 Dat hi vernam alhier te voren
 Een kint in de .xiiiij. maent gheboren,
 730 Ende hem begonste te wassene tande;
 Dat was wonder menegherande,
 Ende dat kind bleef wel te live.
 Verstaet noch wat ic u scrive:
 Alle diere in dese werelt wijt
 Hebben haren gherechten tijt,
 Hare drach te vulbringhene voert
 Te hare naturliker ghebort,
 Sonder die mensche alleene;
 Dit en es te wonderen niet cleene.
 740 Sulc wijf brinct kinder voert
 In d'ander maent, als men hoert;
 Maer dats ghelic eenen stucke vleeschs,
 Ende niet eenen mensche, als ic verheesch,
 Eist ghelijc na dat ic dat weet
 Eener matieren, alst ghescreven steet,
 Ende dit gesciet wiven omme vele saken,
 Die ic u cont wille maken,
 Want hare nature es ghescort
 Van groten arbeide, so dat ghestort
 750 Die matrice wert van den arbeide;

Daer af comt meneghe seericheide,
 Ende daer omme weten 't wel quade wijf,
 Alsij ghevoelen in haer lijf
 Eeneghe dracht, gaen zij wandelen
 Van der eener stat toter ander,
 Ende dansen ende springhen vele,
 Ende zijn van onghetierden spele,
 Ende worstelen met mannen alsoe wel,
 Ende pleghen der naturen spel
 760 Met mannen, ende ghenooten dicke:
 't Ghenooten es wel haer ghemicke,
 Want zij ghenoechte daer in ontfaen
 Tiegghen die passie, sonder waen,
 Die zij hebben van der daet,
 Daer dat kint mede te gaet;
 Van deser saken, die ghi hebt ghehoert,
 So wordet die dracht te male ghestoert.
 Want daer men oec name violate,
 Ende men daer soete bier in gote,
 770 Ende liet staen .vij. daghe besinken,
 Ende gave dat eenen wive drinken,
 Droeghe so kint het soude te gaen,
 Alsoe ons die letteren doen verstaen.
 Hier af vint men vele saken,
 Maer ic wils een ende maken,
 Want daer mochte sonde ligghen ane.
 Wat holpe dat ic dade te verstane,
 Het mochte noch zulec hier namaels horen,
 Daer quaet af soude comen te voren,
 780 Diere met in sonden mochte comen,

Ende meer scaden mochte dan vromen;
 Doch hebbics wat ontbonden,
 Dat niemen en derf orconden,
 Dat ics niet en versta no ne weet.

Die goede es nu worden wreet,
 Dien ic hier desen dienst sende,
 Ic weet wel dat ic nooit en kende
 Haers ghelijc van orde t' ende,
 Sij hout mi altoes in allende.

- 790 Doer haren wille seggic voert
 Hoe dat zulken wiven behoert
 Groeter wee dan zulker, als wi lesen,
 Alsij van kinde sal ghenesen;
 Sulc wiven werden ghescort
 Van der poerten fundamente vort,
 Dat die twee gate werden een,
 Des lijdt menich wijf zwaren ween;
 Maer so moet men hebben onghement,
 Daer men 't mede bestrijct al omtrent.
- 800 Alse die arbeit gherech es
 Ontpluuct haer de poerte, zijt seker des,
 So dat te merkene dan goet es.
 Maer ermerder hefmoeder goet
 Es lutel goet so vroet,
 Daeromme blivet menighe dracht verloren,
 Want zij en mach werden gheboren
 Noch gedoept, alse wi lesen,
 So moeten zij verloren zijn met desen,
 Ende dit claghet Plunius, die vroede,

- 810 Jammerlike met droeven moede.
 Wouds mi die scoene weten danc,
 Ic soude haer leeren sonder wanc
 Hoe men der dracht helpen mach,
 Alsoe alsic 't ghescreven sach;
 Maer, Godweet, ic hebbe hier mede
 Jeghen hare so quaden sede,
 Al doe ic goet het wert al quaet;
 Want zij te rechte niet en verstaet
 Wat pinen ic dor haer overlide,
 820 Vroech ende spade, in allen tide;
 Nochtan houtso mi so ontblide
 Dat ics te seggene mi vermide.

- En docht u, vrouwe, niet mesdaen
 Ic soude u leeren, sonder waen,
 Herde wel heefmoeder wesen,
 Alsoe alsoe wijt ghescreven lesen
 Van Cleopatria, die wilde,
 Dat men over so wijs hilde
 Dat men se van der medecinen t' samen
 830 Coninghinne hiete bi namen,
 Dus heeft zij hare dochter bescreven:
 'Ghi vrouwe, als 't gaet an u leven,
 En zijt niet te scamel noch te bloede,
 Noch en belghet u cleine no groet.'
 Het's vreesse, alsoe dwijf es te smal
 Oft met zeneere gheladen al,
 Oft dat die poerte te nauwe es,
 Oft verdrauwet, nu merket des,

Oft 't kint 't hoeft heeft te groet,
 840 Oft als 't ter poerten comt al doot,
 Oft bulrugghende of ongheformeert;
 Ghi hefmoeder, hoert wien soet deert,
 Hoert wat ghi hier mede sult doen,
 Dits u een nuttelijc sermoen:
 Comtet metten hoofde uutwaert tiden,
 Ende hevet ander lede ghestrect ter siden,
 Stect u hant ter poerten inne,
 Ende formeert zine lede met sinne,
 So dat recht ter poerten come.
 850 Met beiden voeten comen zij some,
 Dan saelt die heefmoeder houden,
 Ende en laten 't niet ghewouden
 Die hande te sceedene te dien tiden,
 Want zij mochten scoren der siden;
 Maer zij sal 's kins arme an sine side strecken,
 Ende aldus sal men 't voerttrecken.
 Eist dat kind hevet 't hoeft te groet,
 Men sal der moeder te zulker noet
 Maken een bede, dat sachte sal wesen;
 860 Oec moet zij haer troesten in desen,
 Ende sal houden, des gheloeft,
 Eener andere vrouwen 't hoeft,
 Ende die heefmoeder zij sal
 't Kint metten hande voert halen al.
 Eist dat 't kint voert stect de hant,
 Die heefmoeder sal te hant
 Die hant wederkeeren abel,
 Want het mochte verliesen wel;

- Maer zij sal haren vinger ter vaert
 870 An 't kinds scouderen, ende dringhet inwaert,
 Ende legghense hem an sine siden,
 Ende bringhet voert in corten tiden
 Metten hoofde, dat es goet.
 Steket voert den eenen voet,
 En pinet uut te bringhene nemmermeere;
 Maer uwen vingher, alsic leere,
 Dien zeldi an zine eersbille setten,
 Daer mede zuldijt keeren ende letten
 Tote dat ghi hebt den anderen voet.
- 880 Ordineert dan ende doet
 Of ghi moghet t'eeneghen tiden
 Dat die hande striken lants der siden,
 Dus mach men 't best uut ghebringhen.
 Hevet die voete beide versceiden binnen,
 So stect in die poerte u hant,
 Ende voeghet te samen al te hant,
 Ende bringhet voert, also es gheleert.
 Hevet 't hoeft oec verkeert,
 Die heeftmoeder saelt te rechte keeren,
 890 Ende bi den scouderen, also wi leeren,
 Sal zift ghemackelijc uut halen,
 Dat die matrice al te male
 Niet ne volghe no ghequets en sij.
 Siet men eerst de knien, hort na mi,
 Drivet in weder, ende ordineret
 Die voete, also u es gheleret,
 Ende bringhet alsoe met sinne voert.
 Tonet d'eersbille eerst, so hoert:

Keeret sachte ter siden waert,
 900 Ende ordineert met grooter vaert
 So dat 't hoet vore ter poerten come.
 Esser meer dan een, als vrouwen some
 Ghedraghen hebben, ende zij 't samen
 Dan vore die poerte quamen,
 Die heefmoeder sal te dien tiden
 Deene kind dringhen ter eenre siden,
 Ende deene na dander bringhen voert;
 Ende wachtent wel na mine wort
 Dat sij dat doen met zulken sinne,
 910 Dat die matrix daer dat kint es inne
 Altoes niet ghequets en zij,
 Ende die poerte, hoert na mi,
 Sal men beghieten ende dwaen,
 Met warmer olien, wildijt verstaen,
 Oft men sal den sieken
 Van den sape van fenigrieken,
 Van maluen ende van lijnsade,
 Te gader ghesoden bi rade,
 Ende daer met die poerten salven ende dwaen
 920 Lichtelike ende harde saen.
 Rusten die wijf na desen
 Alsij van kinde zijn ghenesen,
 Ja, alse Aristotules seghet,
 Het's waer die eens knechts gheleghet,
 Maer van den magdekine niet so saen,
 Ende wet wel, al sonder waen,
 Dat sulc wijf hevet den lost so groot
 Dat sij vercranct al totter doot,

Ende zulke heeft minder, gheloeft mi des,
 930 Die van sterker complexie es.
 Ic hebbe wiven hoeren spreken:
 Alsoe die kint eerst 't hoeft uutsteken,
 So gaet daer wel omme die saken.
 Oec sagic ander meester die spraken:
 Alsoe dwijf ghenesen es van der smerte
 Sal hare een ander wijf op 't herte
 Die hant legghen, dat die matrice niet
 Opwaert ter herten en schiet;
 Maer scote zij ter herten in der noet,
 940 Dwijf mochter af wel bliven doot,
 Ende zij zal in den scoet, alsic scrive,
 Ligghen eenen anderen wive,
 Ende die heeftmoeder sal wel wachten
 Die kinds met al hare machten,
 Ende sitten die wive tusschen de been.
 God gheve hem den langhen ween,
 Die dit onder dorpers bringhen sal,
 Dat ic altoes dus nauwe hal;
 Oec biddic mierer liever joncfrouwen,
 950 Dat sijt niemanne en laete scouwen,
 Ic hebt ghedicht met goeder trouwen
 Toet hier, ende voert sal met goeder trouwen.

Vondic mine redene ic seide voert;
 Alsoe 't kint es comen t' siere ghehort,
 So legghet in een vel bewonden.
 Die heimelike boeke ons orconden
 Dat dat vel heet die secundinne,

Daer 't in leghet in die moeder sinne.
 Dat vel behoedet 't kint, alsic besach,
 960 Dat hem niet toecomen en mach
 Dat hem deere, ende en dade oec dat
 't Kint soude dickewile op de stat
 Doot bliven, als menstrua vloien,
 Die dat kint so seere moeyen.
 So hoedet vel jeghen dat bloet,
 Dat meneghen kinde quaet doet;
 Alsoe dat drupet op die secundine,
 So hevet dat kint dicke grote pine.
 Doch bliven daer sproeten, als wi verstaen,
 970 Die men niet lichte en mach afdwaen,
 En ware met boenen-bloemen bestreken.
 Galiene hoerdic spreken
 Dat van den wive alle d'aren
 In die matrice vergaderen,
 Ende in den vede den man.
 Nu zuldi alle merken hier an
 Dat die secundine van der moeder sade
 Alleene wast, bi der naturen rade,
 Die dat kint bedect al omme,
 980 In die matrice t'eener somme,
 Ende eene adere es in dat wijf,
 Die welke adere des kinds lijf
 Sine voedinghe ontfaet in al der tijt,
 Ende dits die adere, die men afsnijt,
 Alsoe dat kint es comen voert
 Ter werelt, te ziere gheboert.
 Dese adere knoept men den kinde

Ane sinen navel, ainsic't ontbinde,
 Daer 't mede an de moeder hanghet,
 990 Alst ter poerten uut ganghet,
 Daer omme knoept men 't alsic versta
 Dat den kinde niet uut en ga
 Van sinen live. -

Gave zij mi troest,
 So ware ic van den zeere verloest,
 Daer zij mi hevet gheworpen inne,
 Die hoefsche joncfrouwe, die ic kinne;
 Maer neen, weet God, sij achtech niet
 Dat ic doer haer dus zwaer verdriet,
 Ende dit zwaer torment ghedoeghe,
 1000 Ende helpt mi dat ic mi ghepoeghe
 In haren dienst, nacht ende dach;
 Sij merct wel dat sij over mi mach,
 Si ne troest mi alsij te voren plach,
 So magic roepen wel: 'O wi! o wach!'

Aristotules doet ons verstaen
 Dat dickewile, sonder waen,
 Menstruum es in naturen,
 Dats wonder, na der scrifturen,
 Alse an vele kinder es becant;
 1010 Die een en hebbe maer een hant,
 Oft eenen voet, oft hoefde twee.
 Dit heet, alsic sprac ee,
 Menstruum in naturen,

Ende dit gheschiet te menegher uren,
 Ende dat een let meerer dan een ander es.
 Die boeke doen ons ghewes
 Dat dat gheschiet alse 's mans saet
 Te lettel es, dat uut gaet,
 Alse hi ghenoeet met wiven,
 1020 So moet an dat kint bliven
 Emmer ghebrec van eeneghen lede;
 Alle filosofhen lien mede.
 Maer als dies saets es te vele
 Dat uut gaet, bi der naturen spele,
 So ghevalt dicker t' waren
 Dat .vi. vinger oppenbaren
 An 's kinds hande, of .vj. teen an sinen voet,
 Oft dat kind hebben moet
 Twee hoofde, dit comter af
 1030 Dat die man te vele saets gaf.
 Sulke wijf hebben die matrice so quaet,
 Dat sij niet des mans saet
 Al en behouden binnen hare,
 Maer een deel behouden zijs voerware;
 Waer dat gheschiet moet dat kind
 Emmer hebben ghebrec, als men vint,
 Ende dit comt dicke, alse men ons leert,
 Dat man ende wijf ongheordineert
 Te gader ligghen, alsij ghenoeeten;
 1040 So ne mach 't saet niet vloten,
 Daer 't met rechte soude wesen.
 Dicke ghevallet, alse wi lesen,
 Dat een man hevet den lost so groet,

Also hi met eenen wive ghenoet,
 Dat hi zijn zaet niet al uut en mach gheven.
 Men vint van hem tveen ghescreven
 Die sidelinghe te gader laghen,
 Doen zij haers ghenoetens plaghen,
 Ende zij wonnen in dien tiden
 1050 Een kint, crom in der eenre siden,
 Ende verminct in eenen voet.
 Oec maken ons meesters vroet
 Dat men, te meneghen stonden,
 Spadone-kinder hevet vonden,
 Die scamelheit van manne ende van wive
 Beide hadden in haren live;
 Dat saet moeste wel ghetempert wesen
 Tot beide lede, also wi lesen.
 Albertus doet van .ij. kinderen weten ende horen,
 1060 Die beide t' samen worden gheboren;
 Deene hadde macht in de rechte sijde,
 Waer men 't droech t' eeneghen tijden,
 Alle slote, die besloten waren,
 Moesten ontsluten ende opvaren;
 Ende dander hadde in siere slinker macht,
 Waer men 't droech, waest nacht oft dach,
 Die slote, die ontsloten stonden,
 Sloten weder, in warer orconden;
 Maer dat dede cracht van planeten,
 1070 Alsoe wi die waerheit weten,
 Die ane dese kinder wrachten
 Dit wonder, met hare crachten.
 Men vint oec meneghen dieren steen

Van vele crachten alleneen,
 Dat sij van planeten hebben ontfaen;
 Men vint oec in meneghen steden staen
 Van menschen, van beesten, van serpente figuren,
 Alsoe wi lesen in der scrifturen,
 Ende dat doet cracht van planeten al.

1080 Woude zij mi beteren mijn mesval,
 Die 't wel vermach, so waric vroe,
 Ay, en staet mi niet alsoe;
 Sij laet mi al in 't doeghen bliven,
 In cans ghelaten, in moet scriven,
 Si dunct mi bloeme van allen wiven,
 In weet niet wat doeghene ic mach driven.

Rasius doet ons voert ghewach
 Hoe een wijf gheweten mach
 Weder so ontfaen heeft of en doet.

1090 Hoerter na, ic maecs u vroet,
 Alsoe alsoe men ghescreven leest:
 Alsoe een wijf heeft gheweest
 Met eenen man, ghevoelt zij daerna
 Coude, ende vriest haer daerna, alsic versta,
 Ende doen haer die humoren wee,
 Dat en coemt no min no mee
 Dan zij een kint ontfanghen heeft;
 Eyst dat zij gheen zaet uut gheeft
 Oft een luttel, zij heeft ontfaen.

1100 Een ander teeken mogdi verstaen:
 Eyst dat den man dunct dat sijn vede
 Ghesoghen wordt ende ghetrect mede,

Ende vaste gheprant in die poert,
 Ende menstrua niet en comen voert,
 Alsij pleghen alleneen,
 Ende haer wee doen die been,
 Ende die matrice ghereede ruert
 Van quaden loste, die langhe duert,
 So hevet zij ontfanghen kint.

- 1110 Eyst dat sij oec meer mint
 't Ghenooten dan zij dede eer,
 Dats een teeken min no meer
 Dat sij kint ontfanghen heeft.
 Es oec dat sake dat haer begheeft
 Hare verwe in daenschijn, ende si ontfaet
 Een ander verwe, si goet of quaet,
 't Es teeken dat sij heeft ontfaen.
 Een ander teeken mogdi verstaen:
 Eyst dat sij begheert vremde spise,
 1120 Alse/dese van deser wijse,
 Alse nu appele, nu colen, nu peren;
 Dat moghen wij kennen ende leeren
 Dat sij dan zeker hevet ontfaen,
 Oft haer sal cortelike bestaen
 Groete siecheit of groete quale.
 O wi! salic al te male
 Aldus bederven sonder raet,
 Al doe ic goet, het dunct haer quaet,
 Die goede si doet overdaet
 1130 Dat sij haren dienstman niet ontfaet.

Teekene willic voert ontbinden

Hoe men mach kinnen ende vinden
 Weder een wijf, sone of dochter dreecht.
 Avicenna, een wijf-mester, seghet:
 Een wijf die draecht .j. knapelkijn,
 Dat haer danschijn roet moet sijn,
 Ende licht ende beroerich sal soe wesen,
 Ende in de rechte side, alse wi lesen,
 Sal haer die buuc werden ront.

- 1140 Een teeken maect ons cont
 Rasis, nu merke dit elc:
 Eyst dat dwijf heeft dicke melc
 In hare borst, ende dat wel verduwet es,
 Des mogdi wesen wel ghewes,
 Ghiete die melc op een zwaert,
 Dat wel vervaecht es ende verclaert,
 Oft op eenen merbelsteen,
 Blijft dat melc wel bi een,
 So dat hem niet en scheid
- 1150 Op dat zwaert no en breide,
 Of op den steen, so draecht dat wijf
 Eenen sone in haer lijf.
 Die wifes melc op hare orine gote,
 Waert dat melc te gronde scote,
 Eenen sone draecht zij dan;
 Waert dat eenich wijf ofte man
 Op des wifes manne leide soute,
 Ende dat sout niet en smoute,
 So draecht dat wijf eenen sone.
- 1160 O wi! ic was onghewone,
 Onghetroest van haer te scheiden,

Al doet zijt, si ne mach mi niet verleiden,
Ic sal hare ghenaden verbeiden.

- Soete lief, nu merket voert
Ic sal u bedieden, nu hoert,
Hoe ghi weten moghet ende kinnen
Of een wijf hevet eene dochter binnen:
Draecht sij .i. dochter, dat wet vorwaer,
So es si altoes traghe ende zwaer,
1170 Ende zij es bleec in haer anschijn,
Haer buuc sal lanc zijn,
Opwaert in die slinke zijde ront,
Hare melc sal zijn, als mi es cont,
Onverduuet ende daertoe dinne,
Ende bleec alse water, alsic 't kinne.
Die haer melc gote op een zwaert,
Dat blanc ware ende wel verclaert,
Of op eenen steen, het soude scheeden,
Alse verre alst mochte, ende breeden.
1180 Diet dmelc op orine woude ghieten,
Dat melc soude al boven vlieten.
Hevet dat wijf in die rechte zide
Eenich wee t' eeneghen tide,
Die mach wel eenen sone draghen;
Plaghe si haer slinke side te claghen
Eene dochter draecht sij, sonder waen.
Noch willic u doen verstaen
Een teeken, dat harde seker es,
Het seit Ypocras, des zijt ghewes,
1190 Hoe men mach kinnen ende verstaen

Of een wijf kint hevet ontfaen.
 Wiltuut weten ghi zelt haer gheven
 Drinken, als men vint ghescreven,
 Een puseen ghemaect wel
 Van reghenwater, sonder spel,
 Ende van hoeneghe, ende van water lepel drie,
 Ende eenen van hoeneghe, alsic besie;
 Dat water moet lau wesen
 Ende dat hoenich, ende minghen met desen,
 1200 Ende gheven 't den wive drinken dan;
 Dat seit Ypocras, die wise man.
 Ghevoelt dat wijf in haren navel daerna,
 Knaghinghe ende dringhe, alsic versta,
 Het es van ontfaen een teeken.
 Diascordias hoerdic spreken
 Eene redene, die ic mede lie:
 Name een wijf arastologie,
 Ende leide se eenen nacht in haer poert,
 Ende liete den nacht liden voert,
 1210 Ghevoelt zij des morghens soet smake
 In haren mont, het 's ware zake
 Dat si eenen sone hadde ontfaen.
 Voert zuldi hier af verstaen:
 Dunct haer die smake better wesen,
 Sij draecht eene dochter, alse wi lesen;
 Maer dat 's te doene vreeselike,
 Want aristologie sekerlike
 Doen menstrua voert loepen,
 Dat mochte dat wijf wel becoepen
 1220 Met haren live; ende die oec wat

Loeds name, ende leide dat
 In die poerte, t'eenegher stont,
 Ghevoelt zij t'eenegher stont
 Den smake in haren mont
 Dat 's teeken, sonder waen,
 Dat sij een kint heeft ontfaen;
 En ghevoelt zij gheene smake daer naer
 So ne heeft zij ontfaen daer;
 Oec es in allen tiden wee.

1230 Hier ende elre, ende over zee,
 So en es gherakeder gheene
 Dan die ghene, die ic meene,
 Die ic hebbe in minen sinne,
 Mi dunct si ne acht mi meer no minne,
 Of nu sint zij mi bliscip inne,
 Troest zij mi, dat 's mijn ghewinne.

En sal u gheen wonder dunken wesen
 Dat wi van groter meesterien lesen;
 Wi lesen dat die rechte siden
 1240 Van den mensche, t'allen tiden,
 Meer hitten hebben dan die slinke.
 Dese dinghen zijn wonderlike,
 Want dat herte es fonteyne
 Van der hitten, suver ende reyne,
 Ende leit ter luchter ziden-waert ghekeert
 Narer vele, als men ons leert,
 Dan ter rechter ziden, entwaren.
 Hoe dat comt, willic u oppenbaren:
 't Herte hevet .ij. cleene ontploken oeren

- 1250 Ter rechter siden, alsoe wijt hoeren,
 Daer zij naturlike hitte in sint,
 Ende meer hitten, als men bekint,
 Hoerter toe, alsoe men eenen man sal winnen
 Dan ter dochter, alsoe wijt kinnen;
 Daeromme alsoe men wille ghenooten
 Sal men dwijf ter nederstoeten
 Metter rechter ziden neder ter erden,
 So sal dat kint een sone werden;
 Ende sal ophouden
- 1260 Die slinke side van der mouden,
 So sal dijn zaet ter rechter ziden varen:
 Ghi moghet merken wel te waren,
 Dat dwater loept te dale waert.
 Voert seggic u al onghespaert,
 Comet van achter die versche wint,
 So werdet daer ghewonnen een kint.
 Die wint es beter kinder winnen
 Dan eenich ander, alsoe wijt kinnen.
 Wet oec wat ic ghescreven sach
- 1270 Dat sperma niet verrisen mach,
 Want zij ligghen so vaste in een
 Eelc tusschen anders been,
 Man ende wijf, alsij ghenooten;
 Daer sperma comt uut den man ghescoten,
 So eist in 't wijf alsoe saen
 Dat zij gheene lucht en mach ontfaen.
 Ons leeret een meester fijn
 Dat witte wijfs beter zijn
 Dan die zwerte mede te wesen,

- 1280 Nochtan zijn die zwarte, als wi lesen,
 Vele heeter dan die witte,
 Maer zij zijn tragher, verstaet wel ditte.
 Die witte hebben der natheit vele,
 Daeromme sijn si beter te haren spele,
 Ende luxurioser dan die zwarte zijn.
 Oec vint men bescreven in dlatijn
 Dat wijfs, die selden gheuoeten
 Vele meer lost hebben moeten,
 Dan die gheuoeten met mannen dicke.
- 1290 Voert meer, so seggicke
 Eene redene, die ic seide van Ypocrase:
 So wat wive in de blase
 Hevet naturlike natheit,
 Dat zij nemmermeer kint en ontfeit.
 In die ystorie van den dieren
 Hoerdic Aristotules visieren
 Dat wive van .xl. jaren
 Selden kinder ontfaen entwaren.
 Hadde dat wijf sperma,
- 1300 So en hadde si niet menstrua;
 Hevet een wijf sperma inne,
 Dies es lutel ende harde dinne.
 Die sperma in water gote,
 Ende sperma op dat water vlote,
 Die man daer dat sperma afquam
 Wint wel, alsic vernam;
 Maer sinct dat sperma te gronde,
 So ne mach die man te gheenre stonde.
 Ende manne die hebben cullen cout

- 1310 Verliesen altoes des winnens ghewout,
 Ende si ne moghen negheene vrucht winnen,
 Want haer zaet en hevet niet binnen
 Te winnene eeneghe naturlicheit,
 Des verliesen si haren arbeit.
 Al te heete wive en moghen niet
 Winnen, alse men ghescreven siet,
 Want sperma verdroeghet hem binnen,
 So en moghen zi gheene vrucht winnen.
 Sulke wive zijn al te cout,
- 1320 Ende verliesen haer winnens ghewout,
 Want hare nature cout es,
 So en moghen zij niet, zijt seker des,
 Binnen behouden des mans zaet,
 Dat hare metter orinen uut gaet.
 Sulke wive zijn nat, zulke droeghe,
 Ende zulke al te vet, alsic toeghe,
 Want die vetheit voer den mont
 Van der vetheit der matricen ter selver stont,
 Ende heeft die matrice bestopt alsoe
- 1330 Datter gheen zaet en mach comen toe;
 Ende alse die wive 's mans sade ontfaen,
 So moet hem metter orinen emmer ontgaen.
 Siet men des wives orine te hant
 Na 't ghenooten, alse mi es becant,
 So sal sij dicke ende wit wesen,
 Want sperma es ghemingt met desen.
 Al en ontgaet den wiven niet
 Algader metter orinen, als men 't siet,
 Nochtan verdroeghet haer binnen wel,

1340 Want hem so heet es dat vel;
 Ende manne, die hebben sperma dinne,
 Dat en mach den wiven niet bliven inne;
 Maer omme sinne dinneit, alsic vant,
 Loepet den wiven uut te hant,
 So dat die wijf niet en ontfaen.
 Hevet oec een man te vele nats, sonder waen,
 In sine blase, so en mach hi niet
 Winnen, alse men 't ghescreven siet.

Dese redene es herde scone,

1350 Die ic miere liever toene,
 In wille niet van haer te loene
 Dan hare minne, alsic wel tone.

Wie dit hoeren wille, zwighe stille;
 Wie dat eenen wive helpen wille
 Dat si van eenen man ontfaen,
 Die doe dat ic scribe hierna,
 Ende en hout niet voer visevase:
 Neme die matrice van eenen hase,
 Ende dat ghedermpte mede,

1360 Ende pulveriseert met behendichede,
 Ende geeft drinken den wive met wine;
 Dits eene goede medecine,
 Want dwijf sal hier af ontfaen.
 Die dat selve woude bestaen,
 Ende makent van eenen cul van .i. hase,
 Ende ghaeft den wive, alsi ghenadse
 Van menstrua, ende daese saen
 Ghenooten, zij sal ontfaen.

Die na minen rade wille werken,
 1370 Die neme den cul van .i. cleenen verken,
 Dat een soch alleene voert brachte,
 Ende nemmeer t'enre drachte,
 Ende pulver dit, ende gheeft dan
 Eenen wive of eenen man,
 Die dat winnen verloren heeft,
 Alser noch herde vele leeft;
 Dat winnen sal in hem comen,
 Alsic in boeke hebbe vernomen.
 Also een wijf aldus ontfaen heeft,
 1380 So hoedem elc die leeft
 Haer te noemene eeneghe sake,
 Die men niet met ghemake
 En mach ghecighen wel,
 Also philosophus bekinnet wel,
 Die dracht mochte verloren bliven.
 Van eenen wive willic scriven,
 Alsic ghescreven vant staen,
 Die een kind hadde ontfaen;
 Sie was jonc, alsic besach;
 1390 Doen hoerde sij ghewach
 Van nuwen appelen.
 Si seide: 'Hoe mochticker hebben!'
 Doen seiden sij dat mer niet ghecighen mochte.
 Doen viel zij neder harde onsochte
 Op haer bedde, ende lach
 Eenen nacht ende eenen dach
 Dat si nie en nam spise no dranc.
 Doen waren bi hare, sonder wanc,

- Ander joncfrouwen ende ander maegde,
 1400 Die dit qualike behaegde,
 Si ne hadden gheene kinder ghedraghen,
 Doen zij dit wijf so siec saghen,
 Si ne wisten niet waer af dat ware.
 Doen seiden zij al oppenbare
 Dat men gheene jonghe appele en vonde.
 Doen sprac zij al stille in haren monde
 Dat venijn wesen mochte,
 Oft men haer jonghe appele brochte;
 Ende die maegde hadden voer dien
 1410 Des ghelike an liede ghesien,
 Die bevallen waren metten rede,
 Daer zij bedroghen waren mede.
 Dat joncwijf ghenas daer naer
 Van eenen doeden kinde, dat was waer,
 Ende was uter maten cranc,
 So dat haers lijfs was vor ghewanc;
 Drie daghe hadde zi arbeit,
 Ende dat in groeter siecheit,
 Ende haer moeder wijst oec wale.
 1420 Twee daghe al te male
 Ende eenen nach so bloedse si
 Te hare nase, gheloeves mi,
 Eer dat kint voert quam.
 Dat bloet was, alsic vernam,
 Van menstrua, ende quam voert
 Omme dat die dracht was ghestoert.
 Ypocras die seit waerlike
 Dat dat es harde onmoghelike

Dat eeneghe dracht blivet ghesont,
 1430 Alse menstrua vloien t'eenegher stont;
 Des hoede hem elc, hoe soe 't come,
 Dat hi voer vrouwen niet en noeme
 Dat men ghecrighen niet en mach.
 Noch hoert een teeken, dat ic sach,
 Hoe men sal wetten ongevraecht
 Weder een wijf sone of dochter draecht;
 Men sal nemen scoene fonteine
 Van eenen water scoene ende reine,
 Ende ghieter in, alsic bevroede,
 1440 Drie dropel melcs of van bloede
 Van den wive, daer men's af wille
 Proeven ende weten lude of stille,
 Ende dat moet zijn van der rechter siden;
 Sinket dmelc of dbloet, te dien tiden,
 So draecht zij eenen sone entwaren;
 Maer vlietet boven openbaren,
 So draecht zij eene dochter, sonder lieghen;
 Dit teeken en mach niemen bedrieghen.
 Es die rechte mamme meerer dan die slinke,
 1450 Alsic mi alre best bedinke,
 So mach zij draghen eenen sone.
 Alre doghet es si ghewone,
 Die mi es dus onghenadich,
 Ende ic ben aldus ghestadich
 Jeghen haer, bi Marien,
 Waer bi mach zij mijns vertien,
 Ic wille altoes in haer lien,
 Ende minnense dorpernien.

- Te rechte soude ic voert ontbinden
 1460 Van anderen sake, die wi vinden,
 Wel metter rechter waerheit,
 Alsoe alst in dlatijn ghescreven steit.
 Ghi zult weten oec over waer
 Dat den vrouwen pine zwaer
 Dicke ghesciet in hare poert,
 Alsi ierst werden ghescoert;
 Want zij worden te wide ontdaen,
 Alsi erst ghenotens bestaen,
 Ende die poert wert al te wijt,
 1470 Met des mans lede t'enegher tijt,
 Alst te groet es ende al te dicke,
 Ende al te lanc ende onghemicke.
 Sulc wijf heeft die poerte so groet
 Dat die man wel ghenot
 Sonder pine van sinen lede,
 Ende zij van den haren mede.
 In 't eerste hebben die wijfs grote pine,
 Eer zij ghenotens pleghen ghewoene te sine,
 So dat dickewile comt dat bloet
 1480 Ghescoten ter poerten in 't ghemoet,
 Ende waer omme dat comt, salic leeren wel:
 In die poert daer staet een vel
 Bi der blasen, alsic hoerde spreken;
 Dat vel wort ontwee ghesteken,
 Dan comt daer uut dat bloet al roet,
 Ende soes een wijf meer pleghet,
 So hem dat vel bat over zide seghet,
 Het herdet ende het wort ghestoten wel,

- Also men pleghet der minnen spel.
 1490 Alle die lost van den wiven
 Leghet in den navel, alsic bescrive,
 Ende in die niere leghet bi den man.
 Nu merket ende verstaet dan
 Datter maegden orine es claer,
 Sulc tijt bleec ende wit, dat's waer.
 Es eens wives orine gout roet,
 Ende claer, so hevet dat wijf noet
 Van minnen; sij behoeft hier jeghen
 Der minnen spel te pleghen.
- 1500 Ghescorde wijfs hebben leeleke orine;
 Onghescoerde van den vellekine,
 Daer ghi voren af hoeret spreken,
 Dat met 's mans lede ontwee wert ghesteken,
 Die wive hebben menstrua,
 Hare orine es, alsic versta,
 Bloedech, alsij pleghet te doeghen;
 Waterachtich zijn haer oeghen,
 Haer anschijn ontfaet ander verwe dan;
 So radic wel elken man,
 1510 Dat hi hem van dien wiven hoede.
 Bloede wijfs ende goede
 Connen hem wel van mannen sceyden,
 Ende des harde wel verbeiden
 Tes hem menstrua es af ghegaen,
 Eer zij slapens iet bestaen
 Met haren man, dat's groote wijsheit,
 Ende en dade zijns niet, Godweit,
 Daer soude dicke af comen doeghen.

Hoe salsijs ghelaten moghen,
 1520 Sij en sal vertroesten dat herte mijn,
 Alsic peinse omme die vrouwe fijn,
 Die ic te haer-waert draghe al stillekine;
 Mijn dienst sal werden in scine.

Vriendelec lief, ic segghe u voert
 Van menstrua noch ander wort,
 Hoe die wijf, alsic versta,
 Alsij ghedoeghen menstrua,
 So besmetten zij, sonder lieghen,
 Die kinder in der wieghen,
 1530 Eist zijs dicke anscouwen.
 Oec vint men somwile vrouwen,
 Dien menstruum te male ghebrecht,
 Als meester Albertus spreect;
 Bescouwen zij jonghe kinder neerstelike,
 Sij besmetten se sekerlike
 Die kinder, die daer sijn,
 Dat es die wijsheit fijn;
 Ende als menstrua vloeit in 't wijf,
 So trecket over al dat lijf,
 1540 Al van boven tote beneden,
 Dat seit Albertus, bi waerheden.
 Also die wive menstruum ghedoeghen,
 Mach men 't ierst sien in haer oeghen,
 Ende te hant daer af besmetten,
 Ende van den oghen, sonder letten.
 Voert besmet die lucht daerna,
 Ende daerna 't kint, alse ic versta;

Alsoe dat wijf anesiet gedichte,
 So wert dat kint besmet in daensichte;
 1550 Hare rugghe doet hem, des gheloeft,
 In die purgacie wee ende haer hoeft.
 Wet dat ons philosophus vertrect,
 Dat dat wijf den spieghel bevlect
 Sien ziere in, alsie ghedoeghen
 Menstrua, alsoe ons die meesters toghen.
 Eyst dat den spieghel es nuwe ende claer,
 So staen die sproeten oppenbaer
 In den spieghel, t'alre stont,
 Want zine dorvliegghen tote in den gront;
 1560 In den spieghel bliven sproeten staen,
 So dat men se qualec af mach dwaen.
 Maer es die spieghel donker ende out,
 Al wert hi besmet menechfout,
 Men maecht wel afdwaen ter cuere,
 Omme die wulheit, die daer was voere.
 Ende hevet dat wijf ghebrelijcheit
 Van menstrua, als men ons seit,
 So es haer haer lijf vervult al dore
 Binnen met quaden humore.
 1570 Want zij verout zijn so zeere
 Dat sij menstrua en hebben nemmeere;
 So ghebrect hem naturlike hitte,
 Ende zijn vervult, merct wel ditte,
 Van menstrua, ende van quaden humoren.
 Ende ander wijf al te voren,
 Die bi grover spisen leven,
 Alsoe alsoe men vint bescreven,

In dat latijn sekerlike,
 So bevlecken zij kinder lichtelike.
 1580 Menstruum es herde quaet venijn,
 Als ons orcont dat latijn;
 Die 't met broede gave eenen hont,
 Hi soude verwoeden, in corter stont,
 Oft die 't op die wortele leide
 Van eenen boeme, dat's waerheide,
 Al ware hi groene, hi soude verdroeghen,
 Dat's die waerheit ongheloghen.
 Die haer name uut eens wives poert,
 Ende maket nat in menstrua voert,
 1590 Ende leit onder mes daer naer,
 Ende liet daer lieghen .i. jaer,
 Ende ghinghe meere toe dan, men soude vinden daer
 Een groet serpent, dat's waer.
 Men leest oec wie dat doen woude,
 Dat hi wel betoveren soude
 Eenen man, met menstrua,
 Dat hi den wive souden volghen na;
 Maer dies en willic niet bescriven.
 Die ic minne, boven allen wiven,
 1600 Si ne acht niet dat ic dese pine,
 Dore haer doeghe al stillekine;
 Nochtan weet zij wel ende kint
 Dat se mijn herte seere mint,
 Ende dat ic lide zwaer tormint,
 Want si ne achtens niet en twint.

Des ben ic seker ende vroet dat leeft

Noch meneghe vrouwe, die heeft
 Herde grote pine ende groet verdriet,
 Alsij menstruum en hevet niet;
 1610 Ende zulker vloeyen zij so zeere
 Dat siere gerne quyte weere.
 Die menstrua ghebreect te male
 Sal hem houden, na mine tale,
 Ende nemen een cruut, heet aristologie,
 Ende zieden met wine die,
 Ende gheven haer drinken dien dranc.
 Daer na sal men eer iet lanc
 Op haren buuc dat cruut,
 Dat zeggic u al overlucht,
 1620 Also heet alsijt mach doeghen.
 Die menstruum selen hem zaen vertoeghen,
 Ende uter poerten comen gheleken.
 Van Galiene hoerdic spreken
 Dat hi eene coninghinne ghenas,
 Die uter maten ziec was,
 Omme dat haer ghebrac menstrua,
 Dat haer ghebrac, so ne was der doot na.
 Doen onboet men meester Galiene
 Dat hi haer laten soude die saphiene,
 1630 Dat's een ader, alse men seghet,
 Die onder 't hole van den voete legghet;
 Daer dede hi laten bloet,
 Des eens daghes an den rechten voet,
 Des ander daghes an den slinken,
 Ende haer begonste te sinken
 Die menstrua, ende zij ghenas,

- Doen dat bloet ghelaten was,
 Binnen .vj. daghen, des zijt vroet.
 Die eenen wive woude doen goet,
 1640 Die menstrua hadde verloren,
 Die sal hierna horen:
 Hi sal se laten an den rechten voet;
 Op den andren dach, also ic ben vroet,
 Sal men se an den slinken laten;
 Dat moet haer helpen ende baten.
 Ende oec, alsic voer segghen mach:
 Die rute sode, op den selven dach,
 In wijn, ende ghaeft drinken hare,
 Si soude sciere ghenesen nare.
 1650 Oft die bivoet in water sode,
 Ende gaeft haer drinken in der noede,
 Ende daese daer over sitten gaen,
 Ende liet den doem opwaert slaen,
 Die menstrua soudn comen voert,
 Ende vloeyen al over boert
 Al te seere, als wi bedieden.
 Pulegium sagic sieden,
 Met goeden wine ende met heeten,
 Ende dat cruut sal zij eten,
 1660 Ende sal drinken den dranc;
 Menstruum sal, eer iet lanc,
 Stelpen ende cesseren.
 Hoert wat wi noch leeren,
 Oec staet in Petri Ermeindes boec:
 Die pullegium bie in eenen koec
 Van eieren, ende daet eten hare,

Si soude ghenesen sciere daer nare,
 Ende soude van der vloet zijn verloest.

God danc, zij heeft mi ghetroest,

1670 Die ic ghemint hebbe, met trouwen:

Dese worde mach zij ghescouwen,
 Want ic se minne boven allen vrouwen.

Ic hebbe ghenoech gheseghet van menstua,
 Nu willic segghen voert hier na
 Dat dwijf van der matricen dicke ghedoeghet
 Groete siecheit, alse men ons toeghet.

Die matrice, na minen verstande,

Plegghen van hare stat te gane,

Dan so werden die wive so cranc

1680 Dat haers lijfs es voergewanc,

Ende dat hem haer herte dunket breken.

Galiene hoerdc spreken

Van eenen wive, die niet mee

En mochte spreken van groter wee,

Omme dat haer matrice was gheghaen

Van hare stat, alse wijt verstaen.

Si ne waende gheere baten hopen;

Daer waren vele meesters gheloepen,

Die niet en wisten wat haer was.

1690 Doen quam Galienus, alsic las,

Ende ghenas se van hare pinen,

Met ziere groter medecinen.

Dit gheschiede haer omme dat haer ghebrac

Menstruum, daer ic ave sprac;

Nochtan dat sijs te vele hadde binnen.

Meester Galienus doet ons bekinnen

- Dat negheene medecine
 Es so goet jeghen die pine,
 Jonghe vrouwen, alse dicke gheuoeten,
 1700 Want daer meden op ghestoeten
 Die senuen, die menstruum besluten,
 Ende metten gheuoeten loepen ute.
 Vele gheuoetens es al te goet
 Jonghe wiven, zijt des vroet,
 Want die matrice wert daer mede
 Verdreven van des mans lede,
 Ende leide hare nat ten mannen waert.
 Alsoe dat wijf gheuoet onghespaert.
 So loept hem uut hare natheit.
- 1710 Ghi zult weten over waerheit
 Dat gheuoeten jonghen wiven
 Al te goet es, alse wi bescreven;
 Want wi hebben dicke vernomen,
 Alsoe jonghe wijf te mannen comen,
 Dat si scoene werden ende herde vet,
 Ende vroe ende dat wel weet
 Op dat sij comen an dien,
 Daer haer herte omme hevet ghesien,
 Ende daer omme eist grote sonde
- 1720 In naturen, alsic orconde,
 Alsoe wijf van mannen in dien tien,
 Ende zij en comen niet an dien,
 Daer zij gerne an comen souden,
 Ende zij haren wille niet en moghen behouden,
 Dat cort hem dicke haer leven.
 Dat vinden wi over waer bescreven,

Datter jonghe wive dicke af sterven,
 Dat si ghenotens moeten derven.
 Mi vraechde een mijn gheselle goet,
 1730 Oft ics niet ware vroet,
 Oft ic oeit quam, daer ic las:
 Het gheviel hem daer hi was
 Met sinen lieve ende ghenotens soude met hare,
 Doen wert hi an sinen buuc gheware
 Dat hi toten navel was bebloet.
 Doen vraechdi of ic's iet ware vroet,
 Bi wat saken dat wesen mochte.
 Doen seidic, alsic mi bedochte,
 Dat dat ware des wives saet,
 1740 Dat haer in 't ghenotens ter poerten uut gaet;
 Het quam overvloeyende natheit,
 Dat seggic over waerheit.
 En hadde zij niet genotens dat wijf,
 Het hadde haer ghecost haer lijf,
 Ende omme die grote minne van hem beeden
 En willede hi van haer niet sceeden,
     Also ic en wille van miere liever vrouwen,
 Die mi ghetroest heeft met trouwen:
 Sij seide sij en mochte niet anscouwen
 1750 Dat ic bevaen ben met rouwen.

Mi dunct ic soude saen gaen ten inde waert,
 Haddic haer noch een deel verclaert,
 Van sperma, 's mans sade.
 Het ware tijt dat ic 't ontdade
 Wat dat sperma wesen mach.

Na dat ic 't ghescreven sach,
 Sperma es een deel bloet,
 Dat altoes uut waden moet,
 Welc tijt dat in de cullen es comen.

1760 Alsoe alsoe ic die waerheit hebbe vernomen

Dat sperma van des mans live,
 Dat daer ontfaen wert van den wive,
 Ende wet wel dat men ons toeghet
 Dat sperma al te zeere droeghet
 Den man, dies te vele uut geeft;
 Wet oec dat hijs vele t'onlanghe leeft;
 Want die man verliest daer mede
 Sine nature ende sine heethede,
 Daer die man sijn leven af heeft;

1770 Welc tijt dat hem dit begheeft,

So verdroeghet hi, sonder blijf,
 Ende die doot comt in zijn lijf,
 Ende hi moet t'onlanghe leven.
 Wet oec wel dat men vint bescreven
 Dat dat wijf wel ontfaet kint,
 Nochtan dat sij en hevet twint
 Lost te mannen waert,
 Daer omme, seit Rasis, oughespaert,
 Dat men spelen zal met wiven,

1780 Ende lost van ghenootene driven,

Eer men iet ghenoot met hare,
 Dat seggic u al over ware.

EXPLKCKT SFCRFTXM MXLKFRKS.

Verklarende woordenlyst.**A.**

Abel, 867, *behendig*, van het middeleeuwsche lat. *habilis*.

Achtende, 504, *achtste*.

Adrachtig, 588, *aderachtig*.

Anghe, 109, werkw. *angen*, *engen*, benauwen, hier in den zin van *verontrusten*, *pynigen*, *beangstigen*. Eng. *Anguish*. Lat. *Angustia*.

Arastologie, 1208, 1217, 1614, *aristolochia*, *hoolwortel*.

Aren, 973, *aderen*.

B.

Bat, bet, 1487, *meer*, by Kil. *potius*, *melius*, *magis*, *amplius*, enz.

Bede, 859, *bedde*.

Behouet, 347, behoevet, 3 pers. tegenw. tyd v. 't werkw. *behoeven*, nu *behoeft*.

Bernen, 257, barnen, *branden*, *gloeyen*; *brennen*, Eng. *burn*. Goth. *brinna*.

Better, 1214, *bitter*.

Bivoet, 1650, *S. Jans-kruid*, Lat. *artemisia*.

Blijf, 698, 1771, sonder blijf, *zonder rust, zonder twyfel*.

Biec, 1665, v.t. van *bakken*, nu *bakte*.

C.

Callen, 524. *zeggen, spreken*. Eng. *to call*.

D.

Daese, 1367, *dede ze*.

Daet, 1666, verl. tyd v. 't werkw. *doen*, nu *deed*.

Dicke, 115, 1451, *dikwyls*.

Dieren steen, 1073, *kostbare steen, edel gesteente*, van dier, duer, *kostbaer*, in 't lat. *pretiosus*, Hd. *theuer*. Eng. *dear*.

Dietsche, 38, *nederduitsch, nederlandsch, vlaemsch*, in 't oudfr. *thiois*, in 't Luiker-waelsch *teche*.

Dinne, 1174, *dunne, dun*.

Dinneit, 1343, *dunheid*.

Doeghen, *lyden*.

Doghet, 1452, *deugd*.

Dringhe, 1203, *drangen*, van het werkw. *dringen*, eng. *throng*.

Dwaen, afdwaen, 1561, 1564, *afwasschen, reinigen*, van hier *dwale*, eng. *towel*, fr. *touaille*.

E.

Ee, 1012, *eer, voormaels*. Hd. *ehmals*.

Entwaren, twaren, 247, 1247, *in de waerheid, ter waerheid, waerlyk, voorwaer*.

Erre, 376, *boos, gram, vertoornd*.

F.

Fenigrieken, 916, *fenegriek*, lat. *faenumgraecum*.

Flumaticus, 623, *flegmaticus*, *koudvochtig*.

G.

Ghedermpte, 1359, *gedarmte*.

Ghedichte, 1548, *van naby*.

Ghemicke, 761, *doet, doelwit*; Kil. vertaelt het werkw. *micken door oculos in scopum intendere*.

Gheprant, 1103, *geprangd, gepraemd*.

Ghereede, 1107, *gedurig, bestendig*; ghereede ruert, *gedurig roert*.

Ghesat, 403, *gezet*.

Ghesceppenese, 272, *vorm, gedaente*; van het werkw. *sceppen, creare, formare, condere*, oudtyds ook *kleêrmaken*; eng. *shape*, hd. *schaffen*, goth. *skapen*.

Ghescoert, 142, *gescheurd*.

Ghesinden, 682, *gezin, dienstlieden*, by Kil. huysghesind, *familia, domus*.

Gheverwet, 217, *geverwd*.

Ghewoud, 97, 1310, *geweld*.

H.

Hal, 948, verl. tyd v. 't werkw. *houden*, nu *hield*.

Harerwaert, 261, *hare-waert*; hare, *hier*.

Hefmoeder, heefmoeder, heeftmoeder, 825, 889, *vroedvrouw*.

Hooftzweer, 564, *hoofdzweer, hoofdwee, hoofdpyn*; van het werkw. *zweren*, by Kil. *dolere, ulcerare, suppurare*; hd. *schwären*, eng. *sore*.

Hoeneghe, 1196, *honig*.

Hovet, 415, *hoofd*.

I.

Inden, 27, *einden, eindigen*.

Inde, 240, *einde*.

L.

Langhen ween, 964, *lanken-wee, lanken-euvel*, ontsteking der lendenen (*geschot, spit*); *lanken*, ingewanden, darmen. Fr. *flançs*, eng. *flankes*.

Liden, 398, *gaen, treden, loopen*.

Lie, 301, *lyde, belyde*.

Loeds, 1221, *loods*.

Lost, 116, *lust*.

M.

Maluen, 912, *maluwe, malve, kaeskenskruid, pappelle*; lat. *malva*, eng. *mallows*, fr. *mauve*.

Mingne, 55, *mengen, mengen*.

Mouden, 1260, *mond*; eng. *mouth*.

N.

Narer, 1246, *nader*.

Nach, 1421, *nacht*.

O.

Ongedeghen, 636, *onvolwassen, miswassen*; van het werkw. *dygen, dyden, dyen*.

Onghent, 798, *balsem, zalve*, lat. *unguentum*.

Ongheraect, 493, *onbeschaefd, onbeleefd*, hier in den zin van *onaengenaem*.

Onghetierden, 757, *ongoorloofden*.

Onhouder, 24, *ontrouwer*; houd, houw, *trouw*; hd. *hold*, goth. *hulths*.
 Onverduet, onverduet, 164, 1174, *onverduwet onverduwd, onverteerd*.
 Onvertuwich, 164, ongetwyfeld moet er staen *overtullich*, overtollig, als v. 94.
 Orborlec, 3, *nuttig*.
 Orine, 156, 1153, van 't lat. *urina*, by Kil. *haerne*.
 Ort, 69, 778, *punt, begin*, by Kil. *oort*.
 Overtullich, 94, *overtollig, overvloedig*.

P.

Pulegium, 1657, 1665, *polei, polei-kruid*.
 Pusoen, 1194, hier in den zin van *drank* of *geneesmiddel*, van 't fr. *boisson*; by Kil. vertaald door *venenum*.

R.

Raie, 568, *stralen*, van 't lat. *radius*.
 Rede, 1411, *koorts*; by Kil. *reede, ridde, ryde, ritse*, febris, a tremore sive horrore.
 Rute, 1647, *ruite, wynruit*.

S.

Saen, 240, *spoedig, haest*; eng. *soon*.
 Sadelt, 645, gesadelt, 676, hier in den zin van *vervolgen, overladen*; wortelw. *zitten*; hd. *satteln*, eng. *saddle*.
 Saphiene, 1629, *saphena, de moederader*.
 Seericheide, 751, *ziekte, kwale, krankheid*.
 Scenen, 466, *schenen*, v.t. van 't werkw. *schynen*.
 Sceppare, 556, *schepper*.
 Sciere, 1649, *spoedig*.
 Secundine, 957, in 't lat. *secundina, geboortvliet, nageboorte*.

Senuen, 1701, *zenuwen*.
 Smoute, 1158, *smolt*, v.t. van 't werkw. *smelten*.
 Spadonie, 601, 612, van 't lat. *spado*, *manwyf*.
 Spere, 372, van 't lat. *sphaera*.
 Stat, 1678, *stede*, *plaets*.
 State der mane, 531, in 't lat. *phasis*.
 Suum, 306, *som*, *sommige*.

T.

Te gaen, 765, 772, *vergaen*, *te niet gaen*.
 Tes, 305, *tot dat*.
 Twie, 177, *waerom*.
 Twint, 196, 1605, *weinig*, *niets*.

V.

Vale, 144, *vael*, *valuwe*, hd. *falb*. eng. *fallow*, lat. *fulvus*, fr. *fuuve*.
 Verdrauwet, 838, *verdraeid*.
 Vertrecken, 119, *verhalen*, *vertellen*.
 Violate, 768, *violette*, *viooltjen*.
 Visevase, 1357, *nugae*, by Kil. vertaeld door *phantasma*.

W.

Waden, 1758, *vloeyen*.
 Wale, 145, *wel*.
 Wanen, 310, *van waer*; hd. *von wannen*, eng. *whence*.
 Wrachten, 1071, *wrochten*, van t.v. 't werkw. *werken*.

Z.

Zeneere, 836, *zenuwen*, hd. *sehne*, *sene*, eng. *sinew*.